

A MAGYAR HELYESÍRÁS TÁBLÁJA.

A helyesírás alapja.

a) a kiejtés, b) a szó származása (szóelemzés), c) a hagyomány (szokás).

A magánhangzók írása.

Rövid magánhangzók: a, e, i, o, ö, u, ü.

Hosszúak: á, é, í, ó, ő, ú, ű.

Tegyük és különbséget a rövid és hosszú magánhangzók között, különben félreértés származik, pld. tör és tör, por és pör, szurok és szúrok, megőrül és megőrül.

A rövid magánhangzók fölé egy vagy két pontot, vagy semmit sem teszünk, a hosszú magánhangzók fölé pedig egy vagy két ékezetet teszünk.

A mássalhangzók írása.

Egyjegyű mássalhangzók: b, c, d, f, g, h, j, k, l, m, n, p, r, s, t, v, z.

Kétjegyű mássalhangzók: cs, gy, ly, ny, sz, ny, ty, zs.

Akár egyjegyű, akár kétjegyű a mássalhangzó, lehet a kiejtésben hosszú is, rövid is.

A mássalhangzó hosszúságát (nyújtottságát) kettőztetéssel jelöljük, pld. addig, hallom, durran, kettő, függ, váll, mell, száll, agg.

E szabály szerint a kétjegyű mássalhangzókat is kettőztetve kellene írni.

Ezt azonban nem tesszük, hanem a kétjegyű mássalhangzónak csak az első betűjét kettőztetjük meg, nem mind a kettőt, tehát: vessző, meggy (gyümölcs), loccsan, hattyú.

Elválasztásnál, úgyisintén az összetett szavakban azonban mindkét betűt kettőztetjük, pld. köny-nyez, locs-csan; összetett szavak: jeggyűrű, észszerű.

A cz betűt most már csak a régi családnevekben használjuk, pld. Cziráky, másutt sehol. Tehát: Debrecen, utca, Ferenc.

A szavak elválasztása.

A szavakat a szótagok végén választjuk el. Minden szóban annyi szótag van, ahány magánhangzó van benne.

Minden magánhangzó, mely magában szótag, a következő sorba vihető át, pld. fi-a-i, mi-e-ink, fá-it, le-ány.

Ha két magánhangzó között egy vagy több mássalhangzó van, akkor mindig csak egy mássalhangzót viszünk át, pld. a-pa, em-ber, hang-zó.

Ha két magánhangzó között rövidített kétjegyű mássalhangzó van (pld. vessző), akkor az elválasztásnál azt teljesen kiírjuk, pld. vesz-szó, köny-nyez, király-lyal.

De nem egészítjük ki az elválasztáskor a szöveg kettős mássalhangzóit, pld. tollal és nem toll-lal; tet-tel és nem tett-tel; job-ba és nem jobb-bá.

Az összetételeket (összetett szavakat) a szó elemei (összetételük) szerint választjuk el, pld. kert-ajtó, láb-szár.

a) A szavak leírása kiejtés szerint.

A hangokat úgy kell leírni, ahogy azokat a művelt ember kiejti. Nem írjuk tehát: embör, töszöm, hun, abbúl, piz, lü, hanem: ember, teszem, hol, abból, pénz, lö.

Mindig hosszú az -ít képző i-je: tanít, tanító, tanítvány; épít, épített.

Az -ú, ü, mint melléknévképző szintén hosszú: fellábú, nagykorú, együgyű (milyen?).

Az -ul, ül, mint névrág rövid: jámborul, rosszul, lengyelül, végül, alul, hátul, belül.

Az -ul, ül, mint igeképző szintén rövid: gyógyul, járul, csendül, kerül (mit csinál?).

Vigyázní kell a névutókra és határozókra: honnan: alól, felől, belől; hol: alul, felül, belül.

b) A szavak leírása szóelemzés szerint.

Az összetett, képzett és ragozott szavakat csak akkor tudjuk helyesen leírni, ha szóelemre (tő, képző, rag) bontjuk azokat. Pld. zsepkendőt mondunk, pedig zsebkendőt kell írunk, mert ez a szó zseb és kendő szavak összetételéből származik; a nagyság a kiejtésben nacság-nak hangzik, pedig nagy melléknévből -ság képző által keletkezett, helyesen írva: nagyság.

Sokan a kezdtek igealakot így írják: kesztek, pedig ez a szó a kezd ige-tőből, a mult idő ragjából (t) és a többes harmadik személyű (-e)-k személyrágból áll.

Az ige tövét úgy kapjuk meg, ha elhagyjuk mellőle a jelenidejű melléknévi igenév képzőjét, Pld.

jár -o- a jelenidejű mellékmén -o- névi igenév képzője.
igető

Összetett szavak:

Írás:	Ejtés:
dobszó	(dopszó)
háztető	(háztető)
tősgyökeres	(tőzsgyökeres)
csődtömeg	(csőtömeg)
vizpart	(vizspart)
kútgém	(kúdgém)

Képzős szavak:

bíz(tat)	igazság (igasság)
nehéz(tel)	egészség (egésség)
vágtat (vaktat)	költség (kölcség)

Ragozott szavak:

egyszer (eccer)	ötször (öccör)
aszt (aszt)	látsz (lacc)
gondolj (foktam)	gondolja (gondolja)
csukd be (csugd be)	atya (attya)
botja (bottya)	nénje (nénnye)

A következő esetekben a hangok anynyira elváltoztak, hogy azokat nemcsak az előbeszédben ejtjük elváltozott alakjukban, de írásban is ezen elváltozott alakjukkal írjuk helyesen. (Gyakran elvész a szótő végső, vagy a rag kezdő mássalhangzója, pótlására hosszan ejtjük ki az előtte levő mássalhangzót (pótló nyújtás). Pld.

A felszólító mód j ragjának elváltozása: A sziszegő hangon (s, z, sz) végződő igeik után a felszólító mód -j ragja olyan hanggá változik át, amilyen a sziszegő végződik. Pld. Mossátok (mos-játok) meg a kezeket! Hozz (hoz-j) vizet! Ne másszatok (mász-j-a-tok) a fára!

Az -st, -szt végű ige-törzsek utolsó t hangja a felszólító módban elvész s a -j módrag olyan hanggá változik, amilyen a -t előtt levő hang: Fessük (fest-j-ük) meg a képet! Osszátok (oszt-j-átok) el a diót!

A -t végű ige-törzsek t hangja, ha előtte rövid magánhangzó (a, e, u) van, a felszólító mód -j ragjával együtt ss-sé változik. Pld. Árassátok (arat-j-átok) le a vetést! Vessünk (vet-j-ünk) búzát! Fuss (fut-j) előre!

Ha azonban a -t végű ige-törzsek t hangja előtt hosszú magánhangzó (i) van, akkor a t változatlan marad, csupán a j változik át s-sé. Pld. Tanítsátok (tanít-j-átok) a gyermekeket! Hajtsátok (hajt-j-átok) az állatokat a kertbe.

II. A tárgyas személyragok (-ja, -juk, -játok, -ják) j hangja a jelentő mássalhangzó van, akkor a t változatlan marad, csupán a j változik át s-sé. Pld. Tanítsátok (tanít-j-átok) a gyermekeket! Hajtsátok (hajt-j-átok) az állatokat a kertbe.

III. A tárgyas személyragok (-ja, -juk, -játok, -ják) j hangja a jelentő mássalhangzó van, akkor a t változatlan marad, csupán a j változik át s-sé. Pld. Tanítsátok (tanít-j-átok) a gyermekeket! Hajtsátok (hajt-j-átok) az állatokat a kertbe.

IV. Ugyanaz a változás történik a -vá, -vé ragok v hangjával is. Pld.

emrre (ember-vé), kevésbé (kevés-vé), vizzé (viz-vé), kevésbé (kevés-vé), bölcsé (bölc-vé), ronggyá (rongy-vá).

A kétjegyű mássalhangzókat itt is rövidítjük.

Ha a szó végén két azonos mássalhangzó van, nem írunk hármat, hanem csak kettőt, pld. toll-val = tollal és nem tolllal.

V. Az ez, az mutató névmás z-je olyan mássalhangzóvá válik, amilyen-nel a hozzájáruló rag kezdődik. Pld. ahhoz (az-hoz), annak (az-nak), akként (az-ként), attól (az-tól).

Egyformán helyes:

avval és azzal, evvel és ezzel, azzá és ezzé, addig és eddig.

A -t és tt ragok és képzők írása.

t=tárgyrag; mindig csak egy t-vel írjuk.

Pld. Azt látom. (mit?)
Atyámat nézem. (kit?)

t-tt	az ige mult idejének ragja	magánhangzó után két t,
t-tt	a multidejű melléknévi igenév képzője	mássalhangzó után egy t írunk.
t-tt	helyhatározói rag	

Pld. Multidejű ige: evett, járt, látott, sirt. (mit csinált?)

Multidejű melléknévi igenév: az adott szó, a járt út. (milyen, minő?)

Helyhatározói rag: Ungvárott, Ungvárt, Kolozsvárt, Kolozsvárott. (hol?)

A -t végű névutóknál is ugyanezen szabály az irányadó, tehát: alatt, felett, előtt, megett, mellett, körül, között.

A melléknévek fokozása.

Alapfok	Középfok	Felsőfok	Túlzfok
—	b, bb	leg-b, bb	legeteg-b, bb
erős	erősebb	legerősebb	legeteg-erősebb
erős	erősb	legeteg-erősb	
Sziszegő (s, sz, z)	hangok után csak egy b írunk.		

c) A szavak leírása hagyomány (szokás) szerint.

Az ország sok nyelvjárásában él az ly hang: lyuk, golya, halyog, hülye, bolyhos, kályha, zemlye, olyan, mely, milyen, korhely, borbély, lpolý, szeszély, kedély stb.

Mikor kell írunk ly betűt?

Akkor, ha az illető szót l-lel is, j-vel is kiejthetjük s mégis megértjük, pld. a „király” szót ejthetjük királ-nak is, kirá-nak is. Ilyenkor tehát ly betűt írunk.

Ellenben a „lélek” szót csak l, a „játék” szót csak j hanggal ejthetjük, különben nem érti meg senki a beszédünket, itt tehát nem írhatunk ly betűt.

Az igekötők és igekötőszerű határozók.

Ezeket ha közvetlenül az ige előtt állanak és reája vonatkoznak, összeírjuk az igevel. Ilyenek:

ki, be, fel, le, át, össze, vissza, szét, meg, hozzá, fenn, fönn, abba, agyon, bele, túl, széjjel, egybe, keresztül stb. Pld. megtesz, átlép, eljár, hozzátal, tútesz, végrehajt, visszatekint.

Nem írjuk egybe az igekötőt a rákövetkező igevel, ha nem reá, hanem az utána következő ige-nre vonatkozik. Pld. el fogják vinni; ki akarom húzni.

Család-, helység- és idegen nevek írása.

Sok családnevet régiesen írunk. Pld. Gaál (Gál), Batthyány (Battyányi).

Az összetett helyneveket és az ország szó összetételét egybeírjuk. Pld. Kiskörös, Magyarország.

A vármegye és megye szót külön írjuk. Pld. Pest megye. De ha melléknévvé lesz, akkor egybe kell írni: pestmegyei.

Az utcák és terek neveit kötőjellel írjuk: Váci-utca, Gizella-tér. De a kettős személynévvé kapcsolatakat külön írjuk: Ferenc József tér.

A megmagyarosodott idegen szavakat és neveket magyarosan írjuk: próza, epizód, doktor, gróf, múzeum, Ágnes, Európa, Drezda, Nápoly, Svájc (nem Sweiz).

Az idegen hely- és személyneveket úgy írjuk, ahogy azokat maguk az idegen népek írják: Michelangelo (Mikelandzselo), Rousseau (Russzó), Goethe (Göte), Bruxelles (Brüsszel).

Magyarosan írjuk az olyan nyelv szavait, amelyek írásjegyei nem latin betűk. Pld. basa, cár, zemsztvo, szkupsztina.

Nagy betűt írunk:

1. Az írás megkezdése alkalmával.
2. A pont után.
3. Kettős pont után, ha idézet következik: Madách mondta: „Ember küzd és bizva bízzál!”.
4. Minden verssor elején.
5. A tulajdon nevek kezdetén: Isten, Teremtő, Megváltó, Vörösmarty, Eskü-út, Nemzeti Múzeum.

A tulajdonfőnév az i képző hozzáragasztása által melléknévvé válik, ilyenkor már kis kezdőbetűvel írjuk, pld. Budapest — budapesti, Duna — dunai.

Nagy betűvel írjuk az iratokban a megszólítás minden szavát, a köztörzök kivételével. Pld. Kedves Barátom! Méltóságos Uram! (A szövegben is így írjuk ezeket.) Értesitem Önt, hogy stb.

Az írásjelek használata.

Pontot teszünk:

1. Az értesítő (jelentő) mondat végére: A fal fehér.
2. Címek, feliratok után: Szózat.
3. Rövidítések alkalmával: gr. = gróf.
4. Számok után, ha azt jelenti: dik, pld. 3. (harmadik).

Vesszőt használunk:

1. Az összetett mondat egyes mondatai között: Ember tervez, Isten végez.
2. Az értelmező jelzőt vessző közé tesszük: Mátyás, az igazságos, jó király volt.
3. Az egyenmő mondatrészek között, ha nincsenek kötőszóval összekapcsolva. Pld. A ló, tehén, disznó és juh háziállatok. Az alárendelő kötőszók elé (hogy, aki, ami, ahol, amerre, mint, mert, minthogy, ugyanis, azaz, hisz, hiszen stb.) néha vonást, néha pontosvonást teszünk, aszerint, hogy szoros-e a kapcsolat a két mondat között vagy pedig lazább.

Pontosvesszőt használunk;

Az összetett mondat nagyobb szakaszai között: A szőlő, ribizske fűrtős gyümölcs; a cseresznye, szilva csonthéjas.

Kettőspontot használunk:

1. A szószertinti idézet előtt. Széchenyi mondta: „Magyarország nem volt, hanem lesz.”
2. Mikor a figyelmet különösen fel akarjuk hívni valamire: Az írás mester-ség, több: művészet.
3. Felsorolásoknál: Magyarország folyói: Duna, Tisza, Dráva, Száva.

Kérdőjelet teszünk minden egyes kérdés után. Ki írta ezt?

Felkiáltójelet teszünk:

1. Felkiáltó, felszólító és óhajto mondat után.
2. Az indulatszók után. Pld. Ha! Ah!
3. Megszólítások után: Kedves Barátom! (De a szövegben már vonást használunk).

Gondolatjelet teszünk:

1. Ha a figyelmet valamire különösen fel akarjuk hívni, valami meglepő mondatunk. Pld. Jó pajtásom, neki szántam — ingyen.
2. Ha valamit elhallgatunk. Pld. De egy perc — s nyomtalan sír nyelte el.
3. Ha meg akarjuk jelölni, hogy ami következik, azt már más mondja. Pld. „Jó asszony — felelt az özvegy — könyvem nincs több, csak ez az egy.” (A gondolatjel helyett néha három pontot teszünk).

Kötőjelet használunk:

1. A sorok végén, ha az egész szó nem fér oda.
2. Az -e kérdő szó mellett. Pld. Úgy-e?
3. Alazabbszóösszetételjelzésére: fa-ló.
4. Ha valamely rag, képző vagy szó ismétlődik, csak az utolsóán tesszük ki: ahol hiányzani fog, oda kötőjelet teszünk. Pld. Szegény- és betegnek.

Zárójelbe teszünk egy-egy magyarázó szót vagy mondatot.

Idézőjelbe tesszük mások szó szerinti szavait: Pld.

I. Felelt az özvegy: „Jó asszony, könyvem nincs több, csak ez az egy.”

II. „Jó asszony, könyvem nincs több, csak ez az egy” — felelte az özvegy.

III. „Jó asszony — felelte az özvegy — könyvem nincs több, csak ez az egy.”

A hiányjel () egy-egy hangnak vagy szó-tagnak hiányára figyelmeztet.

A csillag (*) a szöveg alatt levő jegyzetre utal.

A szakaszjel (§) a szakaszok vagy cikkek jele.

I.

Vigyázz!

A hol? kérdésre -ban, -ben ragos szavakkal felelünk. Pld. A templomban voltam.

A hova? kérdésre -ba, -be raggal. Pld. A kertbe megyünk.

A honnan? kérdésre felelő ragokat (-ból, -ból, -ról, -ről, -től, -től) ne ejtsük és ne írjuk népiesen: -búl, -bú, -búl, -bú, mert ez helytelen.

Ne használjuk ezeket a rossz kifejezéseket: ötet — helyesen: öt; eztet — helyesen: ezt; aztat — helyesen: azt.

ittól = helyesen: itthon; otthol = helyesen: otthon.

sok emberek = helyesen: sok ember; öt emberek = helyesen: öt ember.

Számnévi jelző után a névszót egyes számba tesszük!

kelletett = helyesen: kellett.

el van utazva = helyesen: elutazott; meg van csinálva = helyesen: meg-csináltuk.

II.

Kis szójegyzék.

ál (hamis), állkapocs, áll (ige);
hal (állat), hall (a füllel), meghal (az ember);
Hallottál-e valamit a halott emberről?
új (ami nem régi), ujja (a kéz ujjja);
szál (egy darab), száll (repül);
jóban (nem rosszban), jobban (van a beteg);
has (testrészt), hass (a hat ige felszólító módja);
afféle, efféle, efajta, efelől, afelől, afelől, afelett;
véget (vetni valaminek), végetet (névutó);
lesz (nem lessz), rossz (nem rossz);
mennysország, menyasszony;
Egyformán helyes: ép—épp; épenséggel—éppenséggel; ép ezért—épp ezért; époly—éppoly; ép úgy—éppoly; ekkép—ekképen—ekképpen; kinn—kint; künn—künt; benn—bent; fenn—fent (de benső, fenső); fönn—fönt; följebb—feljebb —föllebb—fellebb; beljebb—bellebb.